

udgiverteknik ikke slår til, som f.eks. ved lensregnskaberne, at overveje og koordinere bestræbelserne på at finde andre udveje. Her kunne man oplagt pege på de muligheder der ligger i den moderne teknik, EDB f.eks., som netop når det drejer sig om et omfattende regnskabsmateriale vil være vejen frem.

Uden derfor at ville forklejne værdien af den foreliggende udgave og det store og værdifulde arbejde der fra udgiverens side er lagt i den, skal jeg derfor slutte med at opfordre vore udgiverselskaber til at overveje, om der trods alt ikke er mulighed for også at tage fat på de store og centrale opgaver, der stadig venter på deres løsning.

Ejvind Slottved

SKAFØGAARDS ADKOMSTBREVE OG JORDEBØGER 1647–1797.
Udgivet af Knud J. V. Jespersen, under medvirken af Egon Hasselgreen og Knud Hornbeck. Historisk Samfund for Randers Amt 1975. 152 s. Ill. kr. 45,00.

Skøder og jordebøger hører til de vigtigste kilder til ejendoms- og landbohistorien i ældre tid. Gennem dette materiale får man i koncentreret form en række grundlæggende oplysninger om hovedgårde og bøndergods, og den retlige sammenhæng, hvori disse dokumenter er blevet til, giver dem en særlig autenticitet.

For perioden indtil ind i anden halvdel af det 17. århundrede foreligger væsentlige udgivelser af skøder og jordebøger, hvorimod den følgende tid er langt ringere dækket på dette felt. At udvælge og udgive blot en mindre del af det tilsvarende materiale fra det 18. århundrede ville være en kolossal opgave, og måske tilmed en noget overflødig anstrengelse, eftersom det utrykte materiale bliver mere kontinuerligt og lettere at arbejde med i original. Ikke desto mindre er det i forskellige sammenhænge, f.eks. pædagogiske, af betydning, at der i trykt form foreligger eksempler på adkomstbreve, jordebøger o.a. også fra den nyere tid. Gerne fra et enkelt gods og spændende over en længere periode, sådan som det er tilfældet med denne udgivelse af kilder til det østjyske gods Skaføgaards historie. Det drejer sig om adkomstbreve og jordebøger fra 1647, 1650, 1666, 1712, 1779–80 og 1797. Hertil knytter sig en 76 sider lang indledning og mange udførlige noter. Som appendix er trykt Jacob Estrups studie over en annexgård under godset.

Der gives dels på grundlag af de aftrykte kilder og dels ud fra den trykte litteratur en oversigt over godsets historie afgrænset efter ejerperioder. Skaføgaard daterer sig som hovedgård tilbage til 1551, og afsnittet om ejerne er ført tilbage til dette tidspunkt, selv om det ældste skøde er næsten hundrede år yngre. På tilsvarende måde er fremstillingen ført op til nutiden, skønt tekstafsnittet afgrænses ved 1797. Oprindelig sad der Rosenkrantz'er på godset, siden – i nævnte rækkefølge – slægterne Holck, Bille, Behr, Secher og Estrup. Af-

snittet er illustreret med ejerportrætter, men desværre er gengivelserne så dårlige, at man nok havde været bedre tjent med henvisninger til ordentlige afbildninger af de sikkert udmærkede malerier.

I et omfattende kapitel (s. 38–60) skildres hovedgårdsdriftens udvikling frem til 1850, og bøndergodsets struktur skitseres inden for den periode, de aftrykte skøder og jordebøger spænder over. Der er især grund til at fremhæve analysen af hovedgårdsdriften, som på udmærket vis sideløbende med omtalen af Skaføgaard giver et indblik i de almindelige vilkår for godsdrift i Danmark.

Udgiverens begrundelse for den meget omfattende indledning er, at også den ikke-sagkyndige læser skal kunne forstå teksterne »uden at være omgivet af et større opbud af opslagsværker, håndbøger og speciallitteratur« (s. 10). Til opfyldelse af dette mål skal vel især »håndbogs-kapitlet« om landgilde, hartkornstaksation, mål og vægt tjene, men uagtet meningen har været god, så er det dog blevet lidt vel tung læsning, som man kan frygte snarere vil afskrække end hjælpe. Mange af disse realoplysninger burde nok have været placeret som noter ved kilderne. Det havde gjort indledningen mere homogen, og tilegnelsen af kilderne lettere.

Tekstafsnittet giver bl.a. god mulighed for at studere fæsternes afgiftsforhold gennem en længere periode. Landgildeydelse har med få undtagelser været uforandrede gennem 150 år, og så sent som i 1797 bestod – iflg. jordebogen – de oprindelige småretdsafgifter, gæsteriafgift i form af malt, smør in natura, fodenød og brændevin. Det er ydelser som i hvert fald på Sjælland de fleste steder for længst var afløst med korn eller penge. Spørgsmålet er imidlertid, om ikke en lignende udvikling havde fundet sted ved Skaføgaard, selv om det ikke kan ses af jordebogen. Man havde gerne set udgiverens kommentar til dette ikke uvæsentlige problem.

Langt de fleste fæstere under Skaføgaard forrettede hoveri in natura. Husmændenes almindelige betaling for brug af fæstehus var hel eller halv ugedagstjeneste på hovedgården. Desværre er jordebøgerne her som andre steder yderst lakoniske, når det gælder hoveriet. Bedst belyser de husmændenes arbejde, og det gælder især for de husmænd, der af den ene eller anden grund var fritaget helt eller delvist for det, de øvrige måtte præstere. Alt i alt er der næppe tvivl om, at man ved dette jyske gods via en forøgelse af hoveriet har taget sig kompensation for den reelt svindende landgildeindtægt.

Man savner i bogen en begrundelse for, hvorfor man netop har valgt at udgive disse dele af Skaføgaards godsarkiv, og man savner en redegørelse for dette arkivs omfang. Det er nemlig af betydning for læseren at vide, hvilke muligheder der er for at supplere de aftrykte kilder, som kun udgør dele af en mosaik til godsets historie.

Margit Mogensen